

N+1: ENCAMINATS A UNA SOCIETAT VERDADERAMENT ORGÀNICA

La societat capitalista no és una societat qualsevol. Molt més que les predecessores seves, ha fet de la producció el seu factor principal i l'ha separat de la distribució, exasperant la divisió social del treball: ara, el referent a les necessitats, no hi ha una necessitat específica fins que una mercaderia no la produeix, suscitant-la obsessivament amb publicitat i impulsant la imitació. La mercaderia precedeix a la necessitat i l'individu no es fa amb ella immediatament, sinó mitjançant un intercanvi generalitzat amb diners. Entre el productor i els productes, entre les necessitats i la seva satisfacció amb el consum, s'interposa la distribució, que entre

altres coses, estableix segons lleis socials la quantitat del producte que deu ser distribuïda als "productors", i a qui deu ser-lo.

Donat que el procés històric és irreversible, en la societat futura el mecanisme de la satisfacció de les necessitats, i per tant de la producció-consum, no podrà ser un regres a la indiferència primitiva —com voldrien els ecologistes purs. Tampoc podrà ser una concessió al capital basada en la distribució equitativa i la reforma del mateix mecanisme, perquè com havíem assenyalat ja, l'acumulació capitalista —producció per producció— és sinònim d'indiferència cap a les necessitats humanes. Per tant, la societat futura eliminarà la divisió social del treball i mantindrà la planificació de la producció, que s'ha demostrat tan eficient a l'interior de les unitats productives, i entendrà el programa, el projecte, a tota la societat. Sol quan desaparegui la separació actual en compartiments que es comuniquen exclusivament a través de les categories

del valor s'hi haurà aconseguit aplegar de veritat a la unitat dialèctica —és a dir, relacional— entre necessitats, producció i consum. Ja no hi haurà sentit en l'ordre en el qual es disposen (i s'exposen en la descripció) els moviments particulars en la societat: aquesta els integrarà en un <<conjunt orgànic>> efectiu, en el que <<s'exercita una acció recíproca>> entre les seves parts. Per tant, no hi haurà intercanvis de mercaderies, només una unidireccional cadena de transmissió de valors d'ús, tal com es produeix en una planificació normal de la producció.

Quan ens referim a un sistema complex com una societat, per a explicar completament el concepte de <<conjunt orgànic>> cal parlar no només de relacions genèriques, si no sobretot de relacions que estan inscrites als meandres de la pròpia societat i que tenen la capacitat de modificar-la com a sistema, és a dir, de produir un augment del coneixement de si mateixa respecte als seus orígens i

esdevenir, de permetre una acumulació de tal coneixement amb el fi d'utilitzar-lo quan sigui el moment, fent ús del seu conjunt de cèl·lules diferenciades, la seva xarxa de nervis sensibles, feta d'humans, organitzacions, memòria, experiència. En tal cas, sol dir-se que el sistema produeix menys entropia, o que produeix neguentropia, és a dir, menys dispersió, és a dir, informació nova. Ningun sistema complex d'aquest tipus pot mantenir-se indefinidament igual a si mateix, si no que deu canviar, i quan més madura el capitalisme, més produeix els elements de la seva superació.

Les necessitats de l'acumulació han fet de la societat capitalista el mode de producció menys orgànic que ha existit mai des del punt de vista de relacions entre humans, separats com estan per la divisió de treball i per la necessitat de mediació a través de l'intercanvi; però també l'han fet el mode de producció més orgànic des del punt de vista de la producció social, que fa ja un temps entrellaça el món. En destruir les

relacions capitalistes, la humanitat aconseguirà alliberar completament la seva potencialitat orgànica, unint a la producció social tota la varietat de relacions humanes, incloses les de l'home amb la natura que el rodeja. En aquest moment semblaran ridícules totes les propostes actuals d'un capitalisme més vivible des del punt de vista de les necessitats, del consum i del llaç amb el medi ambient.

[...]

Equilibri economic contra organicitat.

Un capitalisme en equilibri és impossible. O cosa que és el mateix: l'equilibri capitalista es basa en la cancel·lació periòdica del capital per mitjà de crisis incontrolables, agudes o encobertes. Però no és absurda, en absolut, una societat que entre en una relació particular amb la natura i que trobi l'equilibri entre ambdós. La història ens mostra tant exemple de societats expansionistes com d'estabilitat i equilibri. L'imperi romà era una societat molt més

equilibrada que el capitalisme, però, com aquest últim, mostra una relació directa entre expansió, destrucció de recursos i, per tant, necessitat d'una expansió posterior: per a una flota fa falta tot un bosc, les legions necessitaven gra i de diners, i jo no sols el manteniment de l'Urbe exigia l'acaparament de recursos intensos, etc. Per allò el creixement territorial, l'únic possible per a l'època, era al mateix temps una obligació i un límit. Però existiren societats preclasistes que es configuraren com sistemes en equilibri. Eren sistemes oberts des del punt de vista d'intercanvi energètic, perquè usufructuaven ja fossen aportacions naturals d'energia (rius, climes favorables) com intercanvis amb altres poblacions, si bé no de tipus mercantil. L'antic Egipte, per exemple, va ser relativament estable i igual a si mateix durant més de tres mil·lennis gràcies a la particularitat del cicle regular lligat a les pujades del Nil. En dipositar periòdicament el llim fèrtil i humit, aquests permetien més collites a l'any, fent d'un territori

molt limitat un biosistema d'alt rendiment molt particular. A més, els nilòmetres escalonats que mesuraven la qualitat i la quantitat de llim al llarg del riu oferien la possibilitat de previsions sobre les collites i, per tant, oferint la primera forma de programació i aprovisionament dels acopis, com també reflecteix la Bíblia. Encara exempta de la propietat, de l'exploració del treball esclau i dels diners, aquesta societat podia no acumular i mantenir-se pràcticament idèntica en el temps en una relació tant orgànica com exclusiva amb la natura. Podia descarregar la seva exuberància social en construccions i activitats que hui dia no aplegaríem a comprendre, condicionats com estem en comparació amb aquells, pel nostre concepte d'exuberància productiva, és a dir, de malbaratament. Parlant de malbaratament, actualment Egipte bloqueja tot el llim del Nil amb la Resclosa Asuàn i compra fertilitzants químics per substituir-lo; probablement no obté tant valor en electricitat com li costen els fertilitzants, i a més,

mineralitza i, per tant, esterilitza el sol que va ser fèrtil durant cinc mil anys.

Hui en dia un biosistema orgànic d'alt rendiment ja no podria vindre'n donat per la natura. Però es podria projectar perfectament de manera conscient a escala mundial per una humanitat que tingui uns mitjans molt més desenvolupats que els de l'Egipte antic. Una humanitat que ja ha descobert l'antítesis entre l'equilibri econòmic i l'organicitat, però que per ara tracta aquest descobriment com una curiositat científica amb la que ningú sap què fer.

El fi dels sistemes <<productius>>

Ja existeix el potencial per canviar. Però no amb el capitalisme. Dins d'aquest sistema no pot haver solucions ni orgàniques ni obertes, malgrat les previsions de Popper i el seu deixeble Soros. No sols perquè el sistema s'ha desenvolupat definitivament i ha arribat als límits del globus terraquí, tornant-se

un sistema tancat, sinó sobretot perquè necessita acumular, i per això, avorreix l'equilibri. També si estiguéssim disposats a escoltar els apassionats de les mentides sobre la conquesta de l'espai[1] per tornar-lo a obrir de nou buscant l'espai vital en altres planetes, el balanç energètic per a abandonar la Terra o inclús el sistema solar només podria ser negatiu: es requeriria més energia del que s'obtindria de qualsevol recurs que es fora a cercar tan lluny. No és possible cap evasió espacial de ciència-ficció.

La humanitat no farà els seus càlculs, com ara, basant-se en la improvisació, és a dir, no inventarà solucions existencials per a hui sense pensar en l'endemà, ni molt menys es limitarà al temps d'un parell de generacions. Per això la primera <> de la humanitat de l'endemà serà la d'avaluar seriosament quin podria ser el seu futur, tant immediat com allunyat. Ja que s'ha establert que l'existència de tot sistema productiu té un límit, aquesta primera

necessitat fonamental serà la d'adequar la existència de la espècie a un nou sistema que no sigui <>, sinó que produïska segons altres criteris. D'allà derivaran les noves necessitats, els nous consums i el nou mode de viure de la humanitat en harmonia amb la biosfera.

[...] El programa immediat de la revolució contempla el final del sistema productiu i l'inici d'un sistema orgànic en el sentit biològic-cibernètic (cibernètica, literalment <<art de guiar>; en la seva acceptió moderna: <<art d'obtenir resultats segons un programa>>). Donat que, encara més que al passat, ningun individu ni grup del tipus dels ja existents podrà ser dipositari d'un programa tan vast la humanitat deurà donar vida a un organisme de nou tipus que representi el seu esdevenir i l'anticipi per si mateix. D'aquest el motiu pel qual l'Esquerra Comunista <<italiana>> va començar a parlar ja pels anys vint del partit com totalitat orgànica en un sentit biològic-cibernètic, es va

esforçar per realitzar les seves premisses i va pretendre que tota la internacional fera el mateix. Aplicar els adjectius biològic i cibernètic al partit pot parèixer una novetat inclús ossada, però el concepte és clàssic al marxisme. No ens cansarem mai de repetir que la continuïtat consisteix sobretot a identificar les invariants i manejar-les segons les transformacions que s'han produït ja. L'òrgan de classe no es sostrau a aquest mateix criteri.

La biologia moderna té origen a la segona meitat del segle XIX, i només recentment s'integra amb la química, i sobretot amb la física, permetent-nos utilitzar-la per reforçar el concepte d'organicitat. El terme cibernètica té com a origen encara abans amb Ampère, a la primera meitat del segle XIX, i passa de concepte a ciència al voltant de la Segona Guerra Mundial: cada organisme viu neix, creix i es reproduïx segons un programa registrat a escala molecular, el qual estableix quines deuen ser les aportacions diferenciades de les parts que s'integren

en la totalitat. Com pot veure's, no hi ha només una correspondència general entre la física, la cibernètica i la biologia, sinó que la concepció orgànica de la societat futura del partit que la representa per anticipació —pròpia del comunisme i formulada amb precisió només per l'Esquerra Comunista— coincideix de manera molt conseqüent amb el discurs específic que estem fent a propòsit de la humanitat futura.

De la producció de mercaderies a necessitats humanes.

Si, per tant, tot el sistema productiu és dissipatiu i té límits físics no sols en el que es refereix al seu creixement, sinó també a la seva duració inclús sense creixement, doncs ¿quin és el sistema biològic-cibernètic que caracteritzarà a la societat futura? ¿En què consistirà la seva producció-reproducció, les seves necessitats i el seu consum?

Als Grundrisse Marx assenyala que, amb el capitalisme, la ciència s'integra en els mitjans de producció i representa la contribució més gran al desenvolupament de les forces productives socials. Amb aquest desenvolupament s'incrementava també el coneixement del món físic i de les seves lleis, i per això en aquella època el procés presentava característiques d'un creixement exponencial. Hui en dia tots els majors estudiosos dels models econòmics basats en els fenòmens de creixement tenen molt en compte l'aportació de la ciència, però tots estan també d'acord en sostenir que hi hagi una <<lei de rendiments decreixent a la tecnologia>>. El motiu d'aquesta posició unànime és prou clara: la tecnologia és imponent per resoldre la problemàtica de la necessitat de creixement lligada al cicle capitalista de producció-consum. Podríem tindre els millors descobriments científics, però si les noves mercaderies produïdes pels nous mètodes no aconseguiren crear noves necessitats i, per tant,

un mercat addicional específic, tals descobriments per a res serviren. Perquè la ciència tingui la possibilitat de manifestar plenament el seu poder d'innovació, cal acabar amb el cicle capitalista.

Així com la biologia, la química i la física estan integrant-se en un sol coneixement, així també si la economia política s'integra, és més, es veu substituïda per l'ecologia, entesa aquesta última en la seva acceptació originària, com a ciència de les relacions entre els sers vius i l'entorn del qual son part, i no com una particular <<política>> ambiental. Donat que, com ja hem vist, hi ha un límit físic en tota mena d'economia-producció quantitativa, aquests passatges en el coneixement deuen comportar necessàriament en el temps també un pas consegüent a escala del sistema social. Inclòs, si l'entreveiem en la teoria, significa que ja està en procés de pràctica, ja que el pensament per ara és format a partir d'ella. Sigui qualsevol la duració de les reserves minerals terrestres, hi haurà que passar

de la utilització de la matèria i energia extretes per a la seva perduda i tendre cap a un cicle en el qual cada recurs derivi cada vegada més d'una renovació periòdica de quant ha sigut consumit. Açò no pot ocórrer en un << sistema de producció >>, sinó sol en un procés biocibernètic, és a dir, en un procés guiat per un programa conscient d'harmonització entre el que és vivent i el seu hàbitat, basat en el coneixement a fons de tots els paràmetres de reproducció biològica de gran part dels recursos. Aquest procés no devia ser entès en absolut com un indesitjable i impossible << retorn a la natura >>, sinó com una aplicació màxima de la ciència al cicle vital de la espècie. Només d'eixa manera la humanitat podrà tindre en compte les generacions passades i el coneixement adquirit, les generacions presents i les futures alhora, en una autèntica vida de la espècie.

— — — —

[1]

Al text original *balle spaziali*,
expressió utilitzada a la sèrie
d'articles <<La cosiddetta conquista
dello spazio>> (1957-1967) disponible
[aquí](#) [N.de T.]